

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีของการดำเนินคดีอาญา มาตรฐานการพิสูจน์ และหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

การดำเนินคดีอาญาในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) มีรูปแบบขั้นตอนของการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน โดยนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ส่วนการดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งในบทที่ 2 ผู้เขียนจะศึกษาถึงระบบการดำเนินคดีอาญา ตลอดจนมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา และในเรื่องของหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ใช้เฉพาะในการดำเนินคดีอาญานั้น โดยในเบื้องต้น ผู้เขียนจะกล่าวถึงระบบการดำเนินคดีอาญาเป็นลำดับแรก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาในทางทฤษฎีแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Accusatorial System) โดยนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่าประเทศที่ใช้ระบบระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) จะใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ส่วนประเทศที่ใช้คอมมอนลอว์ (Common Law) ใช้การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ดังนั้นผู้เขียนจึงได้สรุปหลักการและสาระสำคัญของการดำเนินคดีอาญาทั้ง 2 ระบบดังต่อไปนี้

2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนที่มีมาจากศาลของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ศาลของศาสนาหรือที่เรียกว่า The Ecclesiastical Court ในคริสต์ศตวรรษที่ 13¹ ในยุคสมัยนั้นศาสนจักรมีอิทธิพลสูง ผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายทางศาสนาไม่ว่าจะมีผู้มาฟ้องร้องหรือไม่ก็ตาม หากทางฝ่ายศาสนจักรพบเห็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายทางศาสนา พระผู้ทำการไต่สวนสามารถเริ่มต้น

¹ อธิคม อินทภูติ. (2551). แนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. น. 71.

ดำเนินคดีและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ด้วยตนเอง ดังนั้นในระบบไต่สวนจึงไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” ออกจากกัน² ผู้ไต่สวนสามารถเริ่มคดีได้เอง การแสวงหาพยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น ผู้ไต่สวนสามารถใช้วิธีการใดก็ได้ ตามอำเภอใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในการกระทำความผิด โดยคำรับสารภาพของผู้ถูกไต่สวนถือเป็นหัวใจสำคัญ ดังนั้นวิธีการใดที่จะทำให้ได้มาซึ่งคำรับสารภาพของผู้ถูกไต่สวน ผู้ไต่สวนสามารถกระทำได้ แม้แต่การทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้มาซึ่งคำรับสารภาพ ผู้ถูกไต่สวนจึงเปรียบเสมือนวัตถุแห่งการชักฟอกไม่มีสิทธิใดๆ ในการต่อสู้คดี ในระบบไต่สวนผู้ถูกไต่สวนจะมีฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object)³ ระบบไต่สวนมาถึงจุดเลวร้ายที่สุดเมื่อมีการนำเอาวิธีล่าแม่มด (Hexerei/witchcraft)⁴ มาใช้วิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) จะเป็นแบบไม่มีคู่พิพาท มีแต่ผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวน โดยผู้ถูกไต่สวนจะอยู่ในลักษณะตั้งรับ (passive)⁵ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีจะมาจากผู้ไต่สวน วิธีพิจารณาจะเป็นแบบลับกล่าวคือ ผู้เสียหายหรือผู้ถูกไต่สวนจะไม่ทราบขั้นตอนกระบวนการในการพิจารณาคดีมากนัก ผู้ไต่สวนจะเป็นผู้กำหนดขั้นตอนกระบวนการในการดำเนินคดีทั้งหมดรวมถึงการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในคดีก็เป็นหน้าที่ของผู้ไต่สวนทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบลักษณะของวิธีพิจารณาในการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนแล้วอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนี้จะเน้นหนักไปที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (Crime control)

ข้อเสียของระบบไต่สวน คือ อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว ไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ (checks and balances) อาจก่อให้เกิดการพิจารณาพิพากษาโดยไม่บริสุทธิ์ใจ มีอคติต่อผู้ถูกไต่สวนได้ง่าย และที่สำคัญการที่ผู้ถูกไต่สวนมีฐานะเป็นกรรมในคดี ทำให้เขาไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาวิธีการค้นหาความจริงโดยการข่มขู่ ทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนเพื่อให้รับสารภาพผิดจึงเป็นการกระทำที่ขัดด้วยกฎหมายในการค้นหาความจริงของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาที่มีที่มาจากประเทศอังกฤษ โดยมีวิวัฒนาการเริ่มจากการให้คู่ความต่อสู้กันในสมัยโบราณ แล้วพัฒนามาเป็นการให้โจทก์นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์

² คณิต ฒ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. น. 61

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ ณรงค์ ใจหาญ. (2552). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความ เล่ม 1*. น. 28.

ความผิดของจำเลยและให้จำเลยนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ต่อหน้าศาลหรือ ลูกขุนซึ่งเป็นคนกลาง ศาลผู้ทำการชี้ขาดตัดสินคดีไม่สามารถเริ่มคดีเองได้เนื่องในระบบกล่าวหานี้ ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีได้ต่อเมื่อมีการยื่นฟ้องเข้ามา ในระบบกล่าวหาจะแยก “หน้าที่สอบสวน ฟ้องร้อง” กับ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” คดีต่างหากจากกัน ศาลไม่สามารถเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง ในระบบกล่าวหาจะเน้นในเรื่องที่ให้คู่ความแต่ละฝ่ายต่อสู้กันเองจึงได้มีการยกฐานะให้จำเลยขึ้นมา เป็น “ประธานในคดี” มีสิทธิต่างๆ ในการต่อสู้คดีเท่าเทียมกับโจทก์หน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีจะเป็นหน้าที่ของโจทก์และจำเลย โดยในระบบกล่าวหาเชื่อว่า หากปล่อยให้คู่ความต่อสู้กันเองอย่างเต็มที่แล้วจะทำให้ความจริงปรากฏขึ้นมาเอง วิธีพิจารณาของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาจะมีวิธีพิจารณาแบบคู่พิพาท⁶ กล่าวคือมีโจทก์มีจำเลยซึ่งต้องต่อสู้กันและศาลจะวางเฉย (passive) ปล่อยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเอง การดำเนินคดีจะมีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในเรื่องเกี่ยวกับพยานหลักฐาน โดยศาลจะคอยดูแลไม่ให้คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทำผิดกฎกติกา จึงอาจเปรียบบทบาทของศาลในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาว่ามีลักษณะเหมือนกรรมการตัดสินกีฬา ส่วนวิธีพิจารณาจะเป็นแบบเปิดเผยประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามารับฟังการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้เพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ส่วนหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานของการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) นี้จะตกเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายเป็นหลัก เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบลักษณะของวิธีพิจารณาในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) แล้วอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System) นี้จะเน้นหนักไปที่การประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (Due process)

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญา

มาตรการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมนั้นมีอยู่มากมายหลายมาตรการ การดำเนินคดีอาญาถือเป็นหนึ่งในมาตรการที่สำคัญเพื่อใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม เนื่องจากคดีอาญาเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม หลักในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศจึงมีความสัมพันธ์กับแนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมของประเทศนั้นๆ ดังนี้

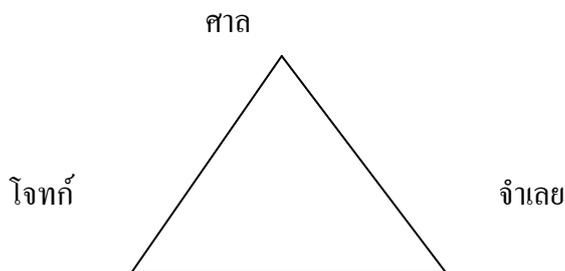
⁶ ปกป้อง ศรีสนิท. (2552, 7 พฤษภาคม). “ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา.” ยินห์ดบนหลักนิติธรรม. จัดพิมพ์ในโอกาสครบรอบ 72 ปี ศ.ดร.คณิต ณ นคร. น. 123.

2.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีแนวคิดให้การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน เนื่องจากในอดีตประชาชนต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพของตนทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐ มีแนวโน้มปฏิเสธอำนาจรัฐ เมื่อคดีอาญาเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมประชาชนทุกคนซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม จึงมีสิทธิดำเนินคดีอาญาโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงหรือไม่ เนื่องจากประชาชนทุกคนย่อมมีหน้าที่ที่จะป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้น แต่ต่อมาประเทศอังกฤษได้ผลักดันให้มีองค์กรของรัฐเข้ามารับผิดชอบหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาเหมือนเช่นองค์กรอัยการของประเทศในภาคพื้นยุโรปเนื่องจากนักกฎหมายเห็นว่า การให้เอกชนเป็นผู้ผลักดันกระบวนการยุติธรรมนั้นเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิเสธประโยชน์สาธารณะโดยสิ้นเชิง⁷ ดังนั้นในปัจจุบันประเทศอังกฤษได้จัดตั้ง Crown Prosecution Service (CPR) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา แต่ประชาชนก็ยังคงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แต่เป็นคดีเล็กๆ น้อยๆ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPR โดย CPR อาจจะเข้าดำเนินคดีเองหรืออาจจะใช้ดุลพินิจระงับการฟ้องคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยประเทศอังกฤษยังคงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญา เช่น คณะลูกขุนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนมาทำหน้าที่ในการตัดสินชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ สิ่งนี้เป็นเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลจากแนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (popular prosecution) ในอดีต รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ (adversary) ซึ่งเป็นเอกชนทั้งสองฝ่ายที่มีฐานะเท่าเทียมกัน และให้ลูกขุนซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาเข้ามาชี้ขาดตัดสินความผิดของจำเลย โดยนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจะเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย โจทก์และจำเลยเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกันสองฝ่ายที่ฐานะเท่าเทียมกัน เป็นคู่พิพาทกันต่อหน้าศาลซึ่งเป็นฝ่ายที่สามซึ่งแสดงด้วยภาพได้ดังนี้⁸

⁷ คณิต ฒ นคร (2544,มกราคม-มิถุนายน). “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” *วารสารกฎหมายธุรกิจ บัณฑิตย.* น .50.

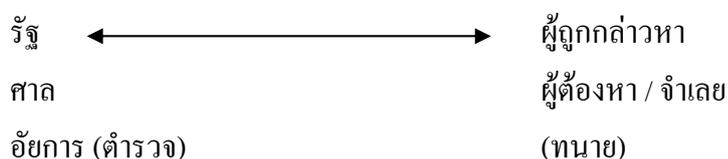
⁸ คณิต ฒ นคร. (2552). *วิอาญาวิทยา*. น. 15

ภาพที่ 2.1 นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular prosecution)

2.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า รัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากประเทศภาคพื้นยุโรป โดยประชาชนในสังคมจะยอมรับอำนาจรัฐ เมื่อรัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมหากมีการกระทำความผิดอาญาซึ่งถือว่าเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยภายในสังคม รัฐถือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาทุกความผิด รัฐจึงมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยหน้าที่นี้คือ หน้าที่อำนวยความยุติธรรม รัฐไม่ถือว่าเป็นปฏิปักษ์กับประชาชนในรัฐ องค์กรต่างๆ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการและตำรวจต่างมีหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม องค์กรต่างๆ ดังกล่าวจึงหน้าที่ต้องร่วมกันและช่วยกันค้นหาความจริง นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญาของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จึงเป็นนิติสัมพันธ์ 2 ฝ่าย ซึ่งแสดงด้วยภาพได้ดังนี้⁹

ภาพที่ 2.2 นิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

⁹ คณิต ฒ นกร. แหล่งเดิม.

จากภาพแสดงให้เห็นว่าการรูปแบบดำเนินคดีอาญาของประเทศในระบบซีวิลลอว์ (civil law) จะใช้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ซึ่งไม่มีลักษณะของการต่อสู้ไม่เป็นการพิพาทกันระหว่างคู่ความในศาล เนื่องจากรัฐซึ่งมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมย่อมไม่อาจถูกมองว่าเป็น “คู่ความ” กับประชาชนในรัฐได้เลย ทั้งนี้เพราะผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับเอกชนนั้นไม่ใช่องค์กรของรัฐแต่เป็นตัวรัฐเอง อัยการและตำรวจมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องขอของผู้ใดทั้งสิ้น ศาลเองก็จะกระตือรือร้น (active) ในการค้นหาความจริง ศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง พนักงานอัยการและจำเลยจะเป็นเพียงผู้คอยกระตุ้นให้ศาลดำเนินการ โดยการอ้างการร้องขอให้ศาลสืบพยานต่างๆ และศาลเองก็สามารถสืบพยานได้เองด้วย¹⁰ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนในรัฐมีความเชื่อถือและศรัทธาในความยุติธรรมและสามารถของผู้พิพากษา อาชีพที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในรัฐได้

2.3 ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การค้นหาความจริงของศาลในคดีอาญา ศาลจะต้องจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่เข้ามาสู่การพิจารณาไม่ว่าจะเกิดจากการนำเสนอของคู่ความหรือศาลพยานที่ศาลแสวงหาเอง ระบบที่ใช้ในการค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญาอาจแบ่งได้ 2 ระบบ คือ

2.3.1 ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ (adversary)

ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ เป็นระบบที่พัฒนาขึ้นในประเทศกลุ่ม common law คือ ประเทศอังกฤษ แล้วพัฒนาไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในเครือจักรภพ ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความนี้หน้าที่ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ จะเป็นหน้าที่ของคู่ความ โดยคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือตามคำสั่งศาล ในส่วนของศาลศาลจะวางเฉย (passive) ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานเพื่อป้องกันไม่ให้มีการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีในชั้นศาล หากศาลพยายามกระทำการใดๆ เพื่อหาความจริงด้วยตนเอง จะถือว่าการพิจารณาความผิดในคดีอาญาในประเด็นสำคัญแห่งคดีจะผิดพลาด ซึ่งในที่สุดแล้วการค้นหาความจริงจะหาไม่ได้เลย

การค้นหาความจริงตามระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความได้สร้างหลักแห่งความเป็นธรรมขึ้น (Principle of Fairness) โดยคู่ความต้องมาศาลในฐานะเท่าเทียมกัน (on equal footing) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี เพื่อป้องกันการเอาเปรียบกันระหว่างคู่ความ นอกจากนี้ยังกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจำกัดพยานของคู่ความในแต่ละฝ่ายให้เหลือเพียงพยานหลักฐานที่สมควรเข้าสู่

¹⁰ คณิต ฉ นกร. (2552). *วิอาญาวิพากษ์*. น. 17

การพิจารณาคดีเท่านั้น โดยการสร้างหลักพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (best evidence rule) หรือหลักในเรื่องบทคัดพยานบอกเล่า (rule against hearsay) เข้ามาจำกัดการสืบพยาน และในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีความแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของตนในคดี หลักเรื่องการถามค้านพยาน โดยคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Cross examination) จึงเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงในระบบนี้¹¹

2.3.2 ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination)

ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน (Non-adversary system) หรือการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip)¹² ซึ่งใช้ในกลุ่มประเทศระบบประมวลกฎหมาย (civil law) เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น การค้นหาความจริงในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ ศาลจะมีหน้าที่ค้นหาความจริงโดยจะพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งโจทก์และจำเลย และพยานหลักฐานที่ศาลเห็นควรเรียกเข้ามาในคดีเอง เพื่อให้ได้ความจริงว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร การซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล ในระบบนี้ศาลเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการค้นหาความจริง มีความเป็นอิสระในการรับฟังพยานหลักฐานไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก ศาลสามารถใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการรับฟังพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ไม่มีลักษณะต่อสู้กันระหว่างคู่ความ 2 ฝ่าย แต่เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะรับผิดชอบในการค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงของการกระทำความผิด องค์กรในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ และศาล ไม่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ถูกกล่าวหา แต่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ผู้ถูกกล่าวหาซึ่งประชาชนภายในรัฐ การกำหนดให้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญานั้น เป็นเพียงแบบพิธีเท่านั้น เจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยและในขณะเดียวกันหากมีพยานหลักฐานที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาแล้วเจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการจะต้องนำเสนอพยานหลักฐานนั้นต่อศาลด้วย ไม่ใช่เสนอแต่พยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยเพียงอย่างเดียว ซึ่งแท้จริงแล้วพนักงาน

¹¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป. น. 10-11

¹² ประทุมพร กัดอ่ำ อ่างถึงในสุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). น. 10-11.

อัยการจะต้องทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและค้นหาความจริงมากกว่าจะตั้งตนเป็นโจทก์หักล้าง และพยายามหาทางชนะคดีให้ได้แต่เพียงอย่างเดียว¹³

2.4 การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทย

การค้นหาความจริงในคดีอาญาถือเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในชั้นพิจารณาของศาลนั้น เป็นข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ศาลจะนำมาชั่งน้ำหนักแล้วพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ ถ้าจำเลยมีความผิดแล้วจะลงโทษจำเลยเพียงใด ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมายเหมือนเช่นประเทศในภาคพื้นยุโรป เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยก็ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจะเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีต่อศาลได้โดยกว้างขวาง แต่ถ้ากรณีที่ผู้เสียหายและพนักงานอัยการร่วมกันเป็นโจทก์ หากฝ่ายผู้เสียหายทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหาย พนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นได้¹⁴ จากกรณีดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ซึ่งการค้นหาความจริงจะต้องใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) ซึ่งองค์กรของรัฐจะต้องทำหน้าที่ “อำนวยความสะดวก” ดำรวจ อัยการและศาลจะต้องร่วมมือกันค้นหาความจริง และเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ก็ปรากฏว่ามีการกำหนดให้ศาลเข้ามามีส่วนร่วมค้นหาความจริงในลักษณะกระตือรือร้น (active) ด้วย เช่น มาตรา 229 ที่บัญญัติให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน¹⁵ มาตรา 228 ให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม และมาตรา 235 ให้ศาลมีอำนาจซักถามโจทก์จำเลยหรือพยานคน

¹³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป. น. 12.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำนั้นๆ ได้”

¹⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในหรือนอกศาลก็ได้แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน”

ใดก็ได้¹⁶ บทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนว่าการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศ
ไทยใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง (examination) เหมือนกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริง
ในประเทศ

ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติหาเป็น
เช่นนั้นไม่ การพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นศาลไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง กลับปล่อยให้
ให้คู่ความต่อสู้กันเองและมีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง เหมือนการค้นหาความจริงในระบบ
ต่อสู้ระหว่างคู่ความ (adversary) ที่ใช้ในประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่กำหนดให้
การแสวงหาพยานหลักฐานหรือการสืบพยานล้วนเป็นหน้าที่ของคู่ความ โดยการค้นหาความจริง
ของในคดีอาญาของไทยมีการนำเอาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 116 (2) และ
มาตรา 117 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 มาใช้บังคับทำให้การถาม
พยานมีรูปแบบการซักถาม ถามค้าน และถามติงเหมือนกับคดีแพ่งซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการ
ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) อย่างสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้จากในประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญาของเยอรมัน มาตรา 239 ที่บัญญัติเรื่องวิธี “การถามค้าน” (Kreuzverhör หรือ
cross-examination) ไว้แต่บทบัญญัติมาตรานี้ก็เป็นบทบัญญัติที่ไร้ผลโดยสิ้นเชิงมาตั้งแต่ต้นเพราะ
เป็นบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับระบบการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ
“หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ที่ศาลมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความจริง¹⁷ ซึ่งในเรื่อง
ของการถามพยานนั้นท่านอาจารย์จิตติ ดิงสภักย์ ได้กล่าวว่า “ศาลควรถามพยาน โดยยกตัวอย่างว่า
ในกรณีที่จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง แต่อัยการโจทก์ว่าความไม่เก่งโดยอาจเพิ่งรับราชการ ส่วน
ทนายจำเลยว่าความเก่งกว่า หรือกลับกันในอีกกรณีหนึ่ง จำเลยถูกกลั่นแกล้งปรักปรำ แต่อัยการ
โจทก์เก่งและทนายจำเลยไม่เก่ง การถามเพื่อค้นหาความจริงของศาลจะทำให้จำเลยในกรณีแรก
ได้รับโทษตามความผิดที่ตนกระทำไว้จริง แต่จะช่วยจำเลยในกรณีหลังซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ได้รับการ
ปล่อยตัวไป”¹⁸ ตามความเห็นของท่านอาจารย์ จิตติ ดิงสภักย์ ข้างต้นทำให้เห็นถึงความสำคัญ
เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาว่ามีความสำคัญเพียงไร แม้ในประมวล

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 “ระหว่างพิจารณาโดยพยานหรือคู่ความฝ่ายใด
ร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้” ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาตรา 235 “ระหว่างพิจารณาเมื่อเห็นสมควร ศาลมีอำนาจถามโจทก์หรือพยานคนใดก็ได้”

¹⁷ vgl etwa Claus Roxin (อ้างถึงในคณิต ณ นคร, 2544 น. 53.

¹⁸ ชาลี สโถกณวัต. (2524, 28 พฤศจิกายน-ธันวาคม). “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมาย
ในระบบกล่าวหาจริงหรือ.” *ตุลพาท*, 28(6). น. 41

จริยธรรมข้าราชการตุลาการข้อ 9¹⁹ จะกำหนดให้ศาลวางตัวเป็นกลางศาลจึงรับฟังได้แต่เพียงพยานหลักฐานที่คู่ความนำขึ้นสู่ศาลนั้นก็เพียงพอข้อกำหนดให้ศาลใช้ความระมัดระวังในการถามพยานซึ่งควรกระทำเฉพาะในกรณีที่จำเป็นและการถามพยานของศาลนั้นจะต้องไม่ทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบเสียเปรียบกันคงกระทำเพื่อให้ข้อเท็จจริงในบางเรื่องบางประเด็นมีความชัดเจนมากขึ้นเพื่อให้ได้ซึ่งความจริงแท้ (Truth)²⁰ ในคดีอันนำไปสู่การตัดสินชี้ขาดที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนในสังคม ซึ่งในเรื่องนี้ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร เห็นว่า เป็นเรื่อง “หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกัน” ทำให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยต่างเข้าใจคลาดเคลื่อนในบทบาทและภารกิจของตน²¹ ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.5 มาตรฐานการพิสูจน์ (standard of proof) ในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อจะนำตัวบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้อย่างถูกต้องทั้งตัวบุคคลและฐานความผิดไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีอาญาของประเทศระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และประเทศระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีก็ตาม จะต้องมีการนำพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่แสดงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดมาเสนอต่อศาล ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ซึ่งนำพยานหลักฐานทั้งปวง โดยการซึ่งนำพยานหลักฐานนั้นจะเป็นกรณีการใช้ดุลพินิจของศาลเพื่อตัดสินใจว่าจะเชื่อพยานหลักฐานและรับฟังข้อเท็จจริงในคดีเป็นยุติอย่างไร โดยการที่ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น ศาลต้องฟังพยานหลักฐานจนปราศจากความสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt) เป็นการแสดงให้เห็นถึงระดับมาตรฐานการพิสูจน์ที่ศาลต้องฟังเพื่อใช้ในการซึ่งนำพยานหลักฐาน²² มาตรฐานการพิสูจน์นั้นมีความสำคัญกับการใช้ดุลพินิจในการซึ่งนำพยานหลักฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการพิสูจน์ยังมี

¹⁹ ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 9 “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง”

²⁰ อุดม รัฐอมฤต. (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. น. 26.

²¹ คณิต ฒ นคร. (2552). วิอาญาวิพากษ์. น. 30.

²² จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 7.

ความสำคัญกับหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ โดยฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบหรือภาระการพิสูจน์ จะต้องนำสืบพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงต่อศาลให้ถึงระดับที่กฎหมายกำหนด โดยมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาในชั้นพิจารณาพิพากษาคือ ปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt) หากไม่มีการกำหนดมาตรฐานการพิสูจน์ไว้ย่อมก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนแน่นอนในการพิสูจน์พยานหลักฐาน ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีไม่มีแนวทางในการพิสูจน์พยานหลักฐานที่ชัดเจน และยังส่งผลให้การใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของศาลขึ้นอยู่กับอำเภอใจ อารมณ์ ความรู้สึกไม่มีความเป็นภาวะวิสัย (objective)

2.5.1 ความหมายของมาตรฐานการพิสูจน์ (standard of proof)

1) ความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) นั้นเมื่อพิจารณาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะพบว่าไม่มีการบัญญัติให้นิยามหรือความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ไว้แต่มักกฎหมายไทยและนักกฎหมายต่างประเทศได้ให้ความหมายคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ไว้ดังนี้

2) ศาสตราจารย์พิเศษ โสภณ รัตนกร ให้ความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ว่าหมายถึงระดับของความน่าจะเป็นไปได้ ซึ่งใช้ในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นความจริงหรือไม่ วิธีการที่ใช้ในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าอะไรจริงหรือไม่นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นเรื่องของความน่าจะเป็นไปได้ (probability) เท่านั้น ด้วยความจำกัดในความรู้ของมนุษย์เราเราไม่อาจคาดหมายให้ใครพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เป็นที่เชื่อถือได้อย่างแน่นอนเด็ดขาด โดยไม่มีข้อผิดพลาดเลย ความน่าจะเป็นไปได้ก็มีหลายระดับ ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าคุณความผู้มีการพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้เห็นความน่าจะเป็นไปได้ในระดับไหนเท่านั้น²³

3) อาจารย์สนิท สนั่นศิลป์ ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ไว้โดยตรง แต่ได้กล่าวในเรื่องของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานว่า การที่ศาลจะตัดสินใจให้ฝ่ายใดชนะคดีย่อมขึ้นอยู่กับก็นำสืบของกลุ่มความที่มีการพิสูจน์ว่า ได้นำสืบถึงขนาดจงใจศาลให้เชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ฝ่ายตนอ้างหรือโต้แย้ง ซึ่งเรียกว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) การนำสืบของกลุ่มความจะถึงมาตรฐานหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่นำสืบนั้นๆ ซึ่งศาลจะต้องใช้การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน มาตรฐานการพิสูจน์กับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานจึงเกี่ยวข้องกัน จากอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า

²³ โสภณ รัตนกร. (2547). *กฎหมายลักษณะพยาน*. น. 479.

“มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) เป็นสิ่งที่คู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำสืบถึงขนาดจุดใจศาลให้เชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่ตนกล่าวอ้างหรือโต้แย้ง²⁴

4) Black’s Law Dictionary ได้นิยามของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ว่าหมายถึง ระดับของการพิสูจน์ที่จะต้องพิสูจน์ในคดีประเภทต่างๆ เช่น “จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร” (beyond a reasonable doubt) หรือ “ให้เป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า” (by a preponderance of the evidence) (standard of proof. The degree or level of proof demanded in a specific case, such as “beyond a reasonable doubt” or “by a preponderance of the evidence.”)²⁵

5) G.D Nokes นักกฎหมายชาวอังกฤษได้อธิบายว่า มาตรฐานการพิสูจน์มีความใกล้เคียงกับภาระการพิสูจน์ (burden of proof) เมื่อคู่กรณีฝ่ายแรกเสนอพยานหลักฐานสำเร็จเพื่อให้เห็นมูลความแห่งคดี (prima facie case) นั่นก็คือ อย่างน้อยที่สุดจะต้องเสนอพยานหลักฐานที่จำเป็นเพื่อพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของเขา แต่ถ้าเขาไม่มีโอกาสที่จะเสนอพยานหลักฐาน ก็จะต้องพยายามทำพอใจได้ว่ามาตรฐานเป็นตามที่ต้องการเพื่อพิสูจน์ในประเด็นนั้น มาตรฐานการพิสูจน์นี้ขึ้นอยู่กับชนิดของการดำเนินกระบวนการพิจารณา มาตรฐานการพิสูจน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งจะแตกต่างจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา และมูลคดีที่เกี่ยวกับการสมรสซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนกับคดีอื่น²⁶

6) Richard May ได้กล่าวถึง “มาตรฐานการพิสูจน์” ว่าหมายถึง มาตรฐานหรือระดับซึ่งต้องพิสูจน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญามีอยู่ 2 มาตรฐานการพิสูจน์เท่านั้น คือ การพิสูจน์ “จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร” และการพิสูจน์ในระดับ “on the balance of probabilities” (“standard of proof” means the standard or degree to which proof must be established. There are only two standards of proof in criminal proceedings: proof “beyond reasonable doubt”. and proof “on the balance of probabilities”)²⁷

7) Lectric Law Library’s Lexicon ได้อธิบายคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” ว่าหมายถึง จำนวนพยานหลักฐานซึ่งโจทก์ (หรือพนักงานอัยการในคดีอาญา) ซึ่งต้องนำเสนอในการพิจารณา

²⁴ สนิท สนันศิลป์ (อ้างถึงใน จรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 9)

²⁵ Gerner, Bryan A. (2004). *Black’s Law Dictionary*. Eighth Edition St. Paul, Minn: Thomson/West. p. 1441 (อ้างถึงในจรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 9)

²⁶ G.D Nokes. (1967). *An Introduction to Evidence*, Forth Edition London: Sweet&Maxwell. p. 489 (อ้างถึงในจรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 10)

²⁷ Richard May. (1995). *Criminal Evidence*. Third Edition London: Sweet & Maxwell.. p. 64 (อ้างถึงในจรุงจิต บุญเชย, 2549 น. 9)

เพื่อที่จะชนะคดี คดีที่แตกต่างกันย่อมมีมาตรฐานการพิสูจน์ที่แตกต่างกันซึ่งจะขึ้นอยู่กับเรื่องที่กำลังพิจารณา (standard of proof-The amount of evidence which a plaintiff (or prosecuting attorney, in a criminal case) must present in a trial in order to win is called the standard of proof. Different case require difference standards of proof depending on what is at stake.)²⁸

เมื่อพิจารณานิยามและความหมายของคำว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) ที่นักกฎหมายไทยและนักกฎหมายต่างประเทศได้ให้ไว้ข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “มาตรฐานการพิสูจน์” (standard of proof) หมายถึง มาตรฐานหรือระดับของความน่าจะเป็นไปได้ที่ใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งว่าเป็นความจริงหรือไม่ โดยคู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์อย่างน้อยที่สุดจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดข้อเท็จจริงหนึ่งให้ได้มาตรฐานหรือระดับความน่าจะเป็นไปได้นั้น อาจกล่าวได้ว่ามาตรฐานการพิสูจน์คือมาตรฐานหรือระดับขั้นต่ำในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของคู่ความฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์ โดยมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญาจะแตกต่างกันไป เช่น การพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt) การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า (preponderance of the evidence)

2.5.2 ระดับของมาตรฐานการพิสูจน์

มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีแพ่งและคดีอาญามีความแตกต่างนอกจากนี้ขึ้นตอนต่างๆ ในการดำเนินคดีในศาลก็มีผลทำให้ระดับการพิสูจน์พยานหลักฐานมีระดับที่แตกต่างกันด้วย โดยมาตรฐานการพิสูจน์ แบ่งได้ 5 ระดับดังนี้

1) การพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุอันมีพยานหลักฐานเพียงพอ (probable cause)

มาตรฐานระดับนี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุที่ต้องมีหลักฐานที่เพียงพอจะทำให้เชื่อได้ว่า บุคคลนั้นน่าจะมีการกระทำความผิดทางอาญาหรือน่าจะเชื่อได้ว่าสถานที่นั้นเป็นบริเวณที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางอาญามีใช่เพียงแต่สงสัยโดยไม่มีพยานหลักฐาน²⁹ มาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้เป็นการพิสูจน์เพื่อให้เห็นเหตุที่เพียงพอที่น่าจะแสดงว่า จำเลยกระทำความผิด ดังนั้นพยานหลักฐานไม่จำเป็นต้องชัดเจนปราศจากข้อสงสัย (proof beyond reasonable doubt) เหมือนระดับการพิสูจน์ในชั้นศาล โดยมาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้จะใช้ในเรื่องการไต่สวนคำร้องขอปลิก้อยทั่วไป³⁰

²⁸ Lectric Law Library. The Lectric Law Library's Lexicon On Standard of Proof www.lectrlaw.com/def2/s217.html 20/05/2004 (อ้างถึงในจรูจจิต บุญเชย. 2549. น. 10)

²⁹ คณิง ภาไชย . (2548). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. น. 204.

³⁰ จรัญ ภัคศิรินากุล. (2555). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. น. 283.

ในคดีอาญาจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้ในการออกหมายจับ หมายค้น หมายขัง ในคดีอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59/1 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าในการออกหมายจับหรือหมายค้นจะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อว่ามีเหตุที่จะออกหมายดังกล่าว ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ในระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงเหตุอันมีพยานหลักฐานเพียงพอ (probable cause) กล่าวคือ ศาลจะต้องพิจารณาว่ามีเหตุที่น่าเชื่อได้ว่าผู้ที่จะต้องถูกจับ ค้น หรือขังมีเงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จริง ศาลจึงจะออกหมายดังกล่าวให้ได้

2) การพิสูจน์ให้เห็นถึงมูลคดี (proof prima facie case)

มาตรฐานการพิสูจน์ให้เห็นถึงมูลคดีหรือคดีมีมูลนี้ เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าคดีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอน่าเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นตามที่ได้มีการฟ้องร้องพอที่จะพิจารณาค้นหาความจริงต่อไปได้ จนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาหักล้าง จึงจะเป็นคดีที่ไม่ได้รับการพิจารณาต่อไป คือไม่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความโน้มเอียงว่าจะเป็นเช่นนั้นจริง³¹ ในคดีแพ่งจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับนี้ในการพิสูจน์พยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายที่ร้องขอดำเนินคดีอย่างคนอนาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 155³² ส่วนในคดีอาญาจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ในระดับนี้ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องของศาล แสดงให้เห็นว่า ในการวินิจฉัยพยานหลักฐานของโจทก์ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนั้น โจทก์เพียงแต่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพียงให้ศาลเห็นว่ามีมูลหรือเป็นไปได้ว่าจำเลยน่าจะกระทำความผิดตามฟ้องก็เพียงพอ ศาลไม่จำเป็นต้องฟังพยานหลักฐานจนแจ้งชัดว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ดัง เช่น ในชั้นพิจารณาที่โจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์จนปราศจากความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่³³

3) การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่า (proof on the balance of preponderance of evidence หรือ proof on the balance of probability)

การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่า หมายถึง การชั่งน้ำหนักของพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย เป็นภาระการพิสูจน์ที่ใช้มากที่สุด ซึ่งเป็นการชั่งน้ำหนักคำพยานว่าฝ่ายใดที่น่าเชื่อถือว่ากัน และใน The Lectric Law Library's Lexicon ได้ให้ความหมายของการพิสูจน์ในระดับนี้ว่า ส่วนใหญ่ใช้ ในคดีแพ่งรวมทั้งคดีฟ้องหย่า การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่านี้ โดยทั่วไปหมายถึง คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะชนะคดีได้ถ้าสามารถแสดงให้เห็นว่า มีน้ำหนักพยานมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง³⁴

³¹ จรุงจิต บุญเชย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 24.

³² พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 104.

³³ พรเพชร วิชิตชลชัย. แหล่งเดิม.

³⁴ จรุงจิต บุญเชย. แหล่งเดิม. น. 26.

อาจกล่าวได้ว่า การพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า (proof on the balance of preponderance of evidence หรือ proof on the balance of probability) นี้ ผู้ที่มีภาระการพิสูจน์จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบให้ศาลเห็นความโน้มเอียงหรือความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง หากโจทก์มีความน่าเชื่อถือมากกว่าจำเลย ศาลก็จะเชื่อโจทก์ อาจกล่าวได้ว่าฝ่ายที่จะชนะคดีต้องมีพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเกิน 50 เปอร์เซ็นต์ในประเทศไทยยังไม่มีการบัญญัติถึงมาตรฐานการพิสูจน์พยานหลักฐานในระดับนี้ไว้อย่างชัดเจน แต่มีหลักกฎหมายที่วางหลักในการใช้ดุลพินิจของศาลในการฟังข้อเท็จจริงว่าจะเชื่อหรือไม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104 ที่บัญญัติว่า “ให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่แล้วพิพากษาไปตามนั้น” ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ที่กำหนดให้นำน้ำหนักที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงจึงต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นดังที่กล่าวอ้าง โดยโจทก์หรือจำเลยซึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดต่อศาลจะต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับมาตรฐานที่ศาลเห็นว่า พยานหลักฐานที่ตนนำเข้าสู่สืบสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนนั้นมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่าของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือมีความน่าเป็นไปได้มากกว่า ดังเช่น ศาลไทยได้พิจารณาคดีแพ่งโดยตรวจดูพยานหลักฐานทั้งหมดนั้นเจอสมน้ำหนักไปข้างฝ่ายไหน แม้จะไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้³⁵ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 62/2539³⁶ ส่วนคดีอาญามีการนำเอาการพิสูจน์ในระดับนี้มาใช้กับกรณีจำเลยมีภาระการพิสูจน์ เช่น จำเลยนำสืบพยานหลักฐานอ้างว่าการกระทำของตนไม่มีความผิดหรือมีเหตุยกเว้นโทษ เช่น อ้างเหตุป้องกัน (ป.อ.มาตรา 68) จำเป็น (ป.อ. มาตรา 67) และใช้กับการขอคืนของกลาง³⁷

³⁵ โสภณ รัตนกร. (2547). *กฎหมายลักษณะพยาน*. น. 480.

³⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 62/2539 คำเบิกความของโจทก์เจอสมกับข้อความที่เขียนลงไว้ในสัญญาคู่และจำนวนเงินที่เขียนลงไว้ในสัญญาคู่ตรงกับที่เขียนไว้ในสัญญาคู่ประกัน ทั้งยังมี ร. ผู้ลงชื่อเป็นพยานในสัญญาคู่เบิกความว่าเห็นเงินที่โจทก์จ่ายให้ จ. ด้วย ในขณะที่พยานหลักฐานของจำเลยที่ 1 ทายาทของ จ. คงมีเฉพาะคำเบิกความของจำเลยที่ 1 ซึ่งฟังไม่ได้ว่าสัญญาคู่เป็นสัญญาปลอมหรือไม่ กับ ส. ซึ่งมีได้รู้เห็นการกู้เงินด้วยตนเอง โดยอ้างว่า จ. เคยเล่าให้ฟังว่ามีได้กู้เงินโจทก์ตามจำนวนดังฟ้อง อีกทั้งจำเลยที่ 1 ก็มีได้นำ ป. ผู้ค้าประกันการกู้เงินซึ่งรู้เรื่องดังกล่าวมาเป็นพยาน ด้วยพยานหลักฐานของโจทก์จึงมีน้ำหนักคิดว่าพยานหลักฐานของจำเลยที่ 1 ฟังได้ว่าสัญญาคู่มิได้เป็นสัญญาปลอมและ จ. ได้รับเงินไปจากโจทก์ครบถ้วนแล้วตามฟ้อง

³⁷ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. น. 105.

4) การพิสูจน์ให้เห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจน (proof clear and convincing evidence)

ใน Black's Law Dictionary ได้อธิบายว่า “clear and convincing evidence” หมายถึงพยานหลักฐานที่เชื่อว่า สิ่งที่ถูกพิสูจน์นั้นมีความน่าจะเป็นไปได้มากที่สุดหรือแน่นอนพอสมควร ซึ่งมาตรฐานระดับนี้จะมีการพิจารณาพิสูจน์ที่มากกว่า preponderance of evidence โดยมาตรฐานการพิสูจน์ระดับนี้จะใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการรู้ความสามารถเกี่ยวกับสิทธิที่สำคัญ เช่น การสิ้นสุดของสิทธิปกครอง คู่กรณีฝ่ายที่ต้องพิสูจน์จะต้องพิสูจน์ให้ได้ระดับตามมาตรฐานการพิสูจน์นี้กล่าวคือ ต้องพิสูจน์ให้ได้มากกว่าความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นแต่ไม่ต้องถึงขนาดสิ้นสงสัย³⁸ อาจกล่าวสรุปได้ว่า การพิสูจน์ในระดับนี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจนของพยานหลักฐานในระดับที่สูงกว่าระดับการพิสูจน์ให้เห็นว่าพยานหลักฐานของตนมีความน่าเชื่อถือมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง (preponderance of evidence) แต่ไม่ต้องถึงขนาดต้องเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond a reasonable doubt)

ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาใช้มาตรฐานระดับนี้ในคดีฟ้องหย่า โดยคู่กรณีที่มีการพิจารณาพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงเหตุหย่าเช่น มีชู้ กระทำทารุณ โหดร้าย โดยจะต้องพิสูจน์ให้ได้ระดับที่ทำให้เห็นว่าพยานหลักฐานนั้นมีความน่าเชื่อถืออย่างชัดเจน (proof clear and convincing evidence) สำหรับประเทศไทยไม่ปรากฏชัดถึงระดับการพิสูจน์ในระดับนี้แต่ในกรณีที่โจทก์ร้องขอให้ใช้วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษาเพื่อขอคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 เช่น ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งยึดอายัดทรัพย์สินของจำเลยไว้ชั่วคราว ซึ่งโจทก์ต้องพิสูจน์ให้เห็นสองอย่าง คือ 1. พิสูจน์ให้เห็นว่าคดีของโจทก์มีมูล และ 2. จำเลยมีพฤติการณ์ที่เข้าลักษณะเป็นเหตุเพียงพอให้ศาลนำวิธีการชั่วคราวตามมาตรา 254 มาใช้บังคับแก่จำเลยได้³⁹ ซึ่งกรณีนี้กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องพิสูจน์ในระดับใด แต่ในต่างประเทศจะใช้มาตรฐานการพิสูจน์ดังเช่นคดีแพ่งทั่วไปไม่ได้ ต้องถึงระดับชัดเจนและน่าเชื่อถือว่าจำเลยกำลังจะย้ายถ่ายทรัพย์สินจริงแต่ไม่ต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยอันสมควร (beyond reasonable doubt) และนักกฎหมายในประเทศไทยบางท่านให้ความเห็นว่า ในคดีคำร้องฝ่ายเดียว เช่น ร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก หรือร้องขอให้ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถน่าจะใช้ระดับการพิสูจน์นี้ ไม่ควรจะใช้ระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงคดีมีมูล หรือระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า เพราะเป็นคดีฝ่ายเดียวไม่มีการชั่งน้ำหนักเปรียบเทียบ⁴⁰

³⁸ จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 29.

³⁹ จริญญา ภักดีชนากุล. (2555). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 282.

⁴⁰ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. น. 105.

5) การพิสูจน์ให้ได้รับความชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หรือปราศจากเหตุอันควรสงสัย (beyond reasonable doubt)

การพิสูจน์ระดับนี้เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญาที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ใน Black's Law Dictionary ได้อธิบายถึงการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควรไว้ว่า เป็นมาตรฐานที่ใช้โดยลูกขุนในการตัดสินว่าจำเลยในคดีอาญามีความผิดหรือไม่ การตัดสินว่ามีความผิดจะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยตามสมควร โดยลูกขุนจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

นอกจากใน The Lectric Law Library's Lexicon ให้คำจำกัดความ “beyond reasonable doubt” ว่าใช้สำหรับคดีอาญา ซึ่งการจะพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำผิดตามที่กล่าวหาในพนักงานอัยการจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ลูกขุนต้องไม่มีความสงสัยตามสมควรในใจว่าจำเลยกระทำผิดตามที่เขาถูกกล่าวอ้างหรือไม่⁴¹

จากคำจำกัดความข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า การพิสูจน์ให้ได้รับความชัดเจนโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร เป็นมาตรฐานที่ศาลหรือลูกขุนใช้วินิจฉัยชี้ขาดว่าจำเลยกระทำผิดหรือไม่ ซึ่งการจะตัดสินว่าจำเลยกระทำผิดจะต้องปราศจากข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหาของโจทก์ กล่าวคือ โจทก์ต้องพิสูจน์พยานหลักฐานให้ถึงระดับที่ปราศจากข้อสงสัยตามสมควร แต่ไม่ต้องถึงขนาดปราศจากข้อสงสัยใดๆ อย่างสิ้นเชิง หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ตามข้อกล่าวอ้างต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยคือ ต้องพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากในคดีอาญาตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานว่า ทุกคนบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) จึงต้องพิสูจน์หนักกว่าคดีแพ่งและถือเป็นมาตรฐานที่สูงที่สุด

มาตรฐานการพิสูจน์นี้เป็นมาตรฐานการพิสูจน์ของโจทก์ในคดีอาญา เมื่อโจทก์เป็นผู้กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดจึงมีภาระที่ต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ถึงระดับปราศจากข้อสงสัยตามสมควรในคดีอาญาทุกคดี เนื่องจากศาลจะลงโทษจำเลยได้เมื่อโจทก์พิสูจน์พยานหลักฐานให้ศาลเห็นถึงระดับปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ซึ่งศาลจะพิจารณาพยานหลักฐานของจำเลยที่น่าสืบหักล้างประกอบการวินิจฉัยด้วยแต่ในส่วนภาระการพิสูจน์ของจำเลยนั้น จำเลยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ถึงขั้นปราศจากข้อสงสัยตามสมควรเหมือนเช่นการพิสูจน์ของโจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าพยานของจำเลยน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากกว่าพยานหลักฐานของโจทก์ก็เพียงพอ คือใช้ระดับการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือกว่า preponderance of evidence

⁴¹ จรุงจิต บุญเขย. (2549). มาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญา. น. 32-33.

2.6 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo)

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (in dubio pro reo) ถูกนำมาใช้โดย บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง⁴² บทบัญญัตินี้ หมายความว่า ในคดีอาญานั้น กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด⁴³ โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ฟ้องจริงโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร หากการนำสืบของโจทก์ยังมีข้อสงสัยประการใด ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้เป็นผลดีแก่จำเลย แม้จำเลยจะสืบพยานฝ่ายตนเพียงเล็กน้อย หรือแม้จะไม่นำสืบพยานฝ่ายตนเลยศาลก็อาจยกฟ้องได้⁴⁴ หลักนี้มีข้อสังเกตว่าความสงสัยนั้นต้องเป็นความสงสัยตามสมควรด้วย เพราะมิฉะนั้นจะกลายเป็นว่าอะไรๆ ก็สงสัยแล้วต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยหมด⁴⁵

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยนี้เป็นหลักนิติรัฐที่สำคัญหลักหนึ่งและเป็นหลัก รัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องพิสูจน์เรื่องฐานที่อยู่ของตน แต่จะต้องมีการ พิสูจน์โดยพยานหลักฐานอย่างแน่ชัดว่า ผู้ถูกกล่าวหาอยู่ ณ ที่เกิดเหตุหรือกระทำหรือร่วมกระทำผิด ในการกระทำความผิดอาญานั้นอย่างไร ข้อสงสัยเรื่อง “เหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้” เช่น การ ป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 หรือข้อสงสัยในเรื่องความ วิกลจริตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 หรือข้อสงสัยในเรื่อง “เหตุยกเว้นโทษ เฉพาะตัว” เช่นการถอนตัวจากการพยายามกระทำความผิดในความผิดอาญาฐานพยายามตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 82 หรือความเป็นสามภรรยาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 71 เหล่านี้ต้องยกประโยชน์ให้ผู้ถูกกล่าวหา⁴⁶

หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยไม่ได้หมายความว่า ในการวินิจฉัยคดีศาลจะต้อง สันนิษฐานให้เป็นคุณแก่จำเลย หากไม่มีประเด็นที่จะวินิจฉัยให้เป็นคุณแก่จำเลย ใดๆก็ตาม ศาล

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อมีความสงสัยตาม สมควรว่าจำเลยกระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

⁴³ คณิต ฌ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. น. 78.

⁴⁴ คะนิง ภาไชย. (2556). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. น. 282.

⁴⁵ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2552). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*. น. 547.

⁴⁶ คณิต ฌ นคร. (2555). เล่มเดิม. น. 79.

ก็ไม่อาจที่จะวินิจฉัยให้เป็นผลร้ายแก่จำเลย ในกรณีที่จำเลยปฏิเสธแล้วไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เป็นผลดีแก่ตนเอง⁴⁷

ตัวอย่างการการนำหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo) ให้แก่จำเลยมาใช้ในทางปฏิบัติมีดังนี้

เมื่อพยานหลักฐานของโจทก์และโจทก์ร่วมไม่อาจนำสืบพิสูจน์ให้รับฟังได้ว่าจำเลยที่ 2 มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหนึ่งอย่างใด อันจะเป็นข้อเท็จจริงแวดล้อมที่ทำให้เชื่อว่าจำเลยที่ 2 มีส่วนร่วมกระทำความผิดด้วยแล้ว พยานหลักฐานอื่นของโจทก์และโจทก์ร่วมเท่าที่นำสืบมาจึงเป็นเพียงพยานบอกเล่า ไม่เพียงพอที่จะรับฟังลงโทษจำเลยที่ 2 ได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 226/3 วรรคสอง กรณียังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยที่ 2 ได้กระทำความผิดหรือไม่ ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยที่ 2 ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง และต้องยกประโยชน์ให้แก่จำเลยที่ 2 ในความผิดฐานร่วมกันพาอาวุธปืนโดยไม่ได้รับใบอนุญาต (คำพิพากษาฎีกา 2915/2554)

การที่จำเลยทำร้ายร่างกายผู้เสียหายเป็นกรรมหนึ่งต่างหากและขาดตอนไปแล้ว ต่อมาผู้เสียหายจะหยิบโทรศัพท์เคลื่อนที่ในกระเป๋าถือเพื่อโทรศัพท์ติดต่อสามี จำเลยแย่งกระเป๋าถือแล้วเอาโทรศัพท์เคลื่อนที่กับเงิน 9,000 บาท ในกระเป๋าถือไป และทิ้งกระเป๋าถือไว้ใต้ถุนบ้าน พฤติกรรมแห่งคดีอาจเป็นไปได้ว่าจำเลยกระทำไปเพียงเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายใช้โทรศัพท์ติดต่อกับสามี คดีจึงยังมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยมีเจตนาทุจริตในการเอาโทรศัพท์เคลื่อนที่ไปหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง จึงไม่เป็นความผิดฐานลักหรือชิงโทรศัพท์มือถือ (คำพิพากษาฎีกา 10850/2553)

พยานหลักฐานของโจทก์มีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยมีเจตนาแต่แรกที่จะร่วมกับพวกเอาทรัพย์ของผู้เสียหายไปด้วยหรือไม่ ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้ จำเลยตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง ข้อเท็จจริงจึงยังรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยมีเจตนาร่วมกับพวกกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์มาแต่แรก คงฟังได้แต่เพียงว่าจำเลยมีเจตนาแต่แรกที่จะทำร้ายร่างกายผู้เสียหายเท่า นั้นเมื่อจำเลยไม่ได้เอาทรัพย์ของผู้เสียหายไป จำเลยจึงมีความผิดฐานร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายตาม ป.อ. มาตรา 295 ประกอบด้วยมาตรา 83 (คำพิพากษาฎีกา 575/2548)

พยานโจทก์เบิกความแตกต่างกับคำให้การชั้นสอบสวนและขัดแย้งกับพยานเอกสารดังกล่าว ทำให้น่าสงสัยว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรแน่ จึงยังฟังไม่ได้แน่ชัดว่าเป็นดังที่พยานโจทก์เบิกความ ที่โจทก์นำสืบว่าจำเลยทั้งสองให้การ รับสารภาพทั้งในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวนนั้น ก็มีความสงสัยว่า จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพโดยสมัครใจหรือ รับสารภาพเพราะถูกขู่บังคับและ

⁴⁷ สุรสิทธิ์ แสงวีโรจนพัฒน์. (2556, พฤษภาคม-สิงหาคม). “หลักการพื้นฐานของกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานบางหลักตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลพาท*, 60(2). น. 31.

ถูกทำร้าย เมื่อฟังไม่ได้แน่ชัดว่าจำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพโดยสมัครใจหรือไม่อาจรับ ฟังเป็นพยานหลักฐานได้ และได้ความว่าจำเลยทั้งสองไม่มีประวัติเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยทั้งสองได้ร่วมกันมีเมทแอมเฟตามีนของกลางไว้ในครอบครองและจำหน่ายเมทแอมเฟตามีนของกลางหรือไม่ จึงให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยทั้งสองตาม ป.วิ.อ. มาตรา 227 วรรคสอง (คำพิพากษาฎีกา 6205/2544)